

Victor De Ruyter
(1903-1976)
Volgde Joris Diels op als KNS-directeur (1944-1947). Werd later KVS-directeur (1956-1972), waar hij komaf maakte met het systeem van de wekelijkse premiè-res.

Lode Monteyne
(1886-1959)
Letterkundige en toneelcriticus. Auteur van belangrijke theaterhistorische en kritische werken. Medeoprichter van *Het Toneel* in 1923, waarvan hij tot 1940 hoofdredacteur was. In 1942-43 directeur van de KNS, onder de supervisie van Joris Diels.

Joris Diels en Ida Wasserman in De Kersentuin (Haagse Comedie) - foto AMVC

juiste waarde te schatten. Diels breekt die schroom meteen af. "Waarom aarzelt u zolang? Voor mij hoeft dat niet. Het maakt deel uit van mijn leven." Hij vertelt hoe hij bij het uitbreken van de oorlog met een deel van het gezelschap naar Frankrijk vlu van het gezelschap naar Frankrijk vluchtte met de bedoeling daar voor het leger te gaan spelen. Hij keert terug als hij hoort dat de directie van de KNS open is verklaard. Staf Bruggen heeft zich kandidaat gesteld, eraan toevoegend dat hij zich terugtrekt als Joris Diels terugkomt. Diels meldt zich aan bij oorlogsburgemeester Delwaide en Stadtkommandant Delius. Hij verklaart nooit door de Duitsers onder enige druk te zijn gezet omtrent zijn repertoire. Joris Diels: "Ik heb meer last gehad van mijn eigen landgenoten dan van de Duitsers... Het theaterbedrijf was ook niet moeilijk in de oorlog: de mensen kwamen bij bosjes. Er was niets anders."

Diels brengt de acteurscontracten meteen op 12 maanden. Joris Diels: "De escapade naar operettes en revues was er niet meer. De acteurs zouden anders drie, vier maanden aan de honger prijsgegeven zijn." Om de inkomsten te verhogen wordt in 1941 voor het eerst een *Komediantenrevue* georganiseerd om het seizoen af te sluiten: het wordt een enorm succes."

De algemene bijval die Diels oogst, doet de stedelijke overheid besluiten

hem te benoemen tot directeur-generaal van het opera- én het toneelgezelschap samen, met onder hem J. Sterkens als verantwoordelijke voor de opera en Lode Monteyne als verantwoordelijke voor de KNS. Monteyne fungeert ook een tijd als dramaturg-stukkenlezer bij Diels, een nieuwe functie in die tijd. Maar volgens Diels stelde dat directeur-generaalschap niet zoveel voor: "Mijn broer Hendrik was eerste dirigent in de opera en een veel beter manager dan ik. Aan hem kon ik het allemaal overlaten. Ik had trouwens geen tijd, want ik moest ook nog spelen en regisseren."

Naar het einde van de oorlog toe wordt Diels vanwege zijn joodse vrouw meer en meer onder druk gezet. Ida Wasserman was voor het begin van het eerste oorlogsseizoen door de Duitsers gedwongen op te stappen uit het gezelschap. Diels noemt het een wonder dat hij het heeft uitgehouden tot het einde van de oorlog.

Na de oorlog duikt hij onder en houdt zich bezig met het schrijven van filmscenario's (o.m. samen met Henri Storck). Hij verblijft ook te Parijs, waar hij verneemt dat hij bij verstek veroordeeld is tot 15 jaar gevangenisstraf. Wanneer hij zich moet melden om niet aan die veroordeling bij verstek te blijven vastzitten, keert hij terug naar België. Hij krijgt een proces dat drie dagen duurt en wordt ten slotte vrijgesproken. Hij verlaat Bel-

Jo Dua

"Voor mij was Diels een lichtbaken in mijn eerste periode. Lea Daan, Fred Engelen e.a. waren doordrongen van wat Diels gedaan heeft, zoals Diels zelf doordrongen was van het werk van De Gruyter. In de oorlog had Diels een toneelschool opgericht, die een soort pre-Studio is geweest; de eerste leerlingen van de Studio hadden trouwens vooraf bij Diels gestudeerd. Toen Diels — na de oorlog, in Sint-Lambrechts-Woluwe — *Lenneke Mare/Marie la misérable* regisseerde, was Fred Engelen zijn assistent en ik was de assistent van Engelen. Wat ik tijdens die ene produktie geleerd heb over tekstanalyse, over dynamiek van de taal is onschatbaar. Hij trad op én met een grote autoriteit én met een grote openheid t.o.v. de acteurs. Als directeur was hij een meester in het psycho-artistieke management. Als acteur had hij minder slagkracht hoewel hij een paar rollen schitterend gelukt heeft, vooral dan van raisonneurs en van geillumineerden zoals Egmont en Oedipous. Maar hij was vooral een groot regisseur, omdat hij de noden van de acteur van binnen uit beleefd had."

